Հրանտ Մաթևոսյան

Մենք ենք, մեր սարերը

8

8

– Բարև ձեզ, ընկեր լեյտենանտ:

– Բարև ձեզ:

– Կարելի՞ է նստել:

– Նստեք:

– Ինչո՞ւ եք կանչել, ընկեր լեյտենանտ:

– Մի թեթև գործ կա:

– Շատ հաճելի է ձեզ հետ գործ ունենալ, ընկեր լեյտենանտ:

Սա Զավենն է. սա գիտի, թե այդ ո՛ր քաղաքում ով ում կոկորդից է

բռնել:

– Գուցե դուք, ընկեր Զավեն, չեք եղել նրանց հետ, այնպես, կա-տակի համար եք ձեզ մեջտեղ գցել: Կարող է՝ վատ ընթացք ստանա գործը: Երևի հետները չեք եղել, այո՞:

Յատուկ Պոէմ

– Չի կարելի, չէ՞, ընկեր լեյտենանտ:

«Ազնիվ է, սրան պիտի միջներից հանել»: Ապա լեյտենանտն զգույշ և հետևելով, որ լեզվական սխալներ չանի՝ ասաց.– Մենք ուզում ենք ձեզանից լսել այն քաղաքի անունը, որտեղ մեկը բռնել է մյուսի կոկորդից և խեղդել: Մենք և Իշխանը չհիշեցինք, ասում էր՝ դուք կհիշեք:

Ջավենն ուսերը բարձրացրեց:

Եվ որպեսզի որևէ կերպ արտահայտի իր հարգանքը նրա գի-

տությանը, լեյտենանտը ժպտալով ասաց.– Սա հարցաքննության կարգով չեմ հարցնում: Պարզապես հետաքրքիր է իմանալ, թե այդ ի՛նչ գիրք է, որ ես չեմ կարդացել:

Ջավենը մտածեց և ասաց.– Չգիտեմ, ընկեր լեյտենանտ, չգիտեմ՝ թե այդ ինչ գիրք է, որ դուք չեք կարդացել:

«Ձեռ է առնում... Մի բան լավ իմացիր. դու գող ես և կարևոր չէ՝

գիրքը կարդացել ես ու գողությո՞ւն արել, թե չես կարդացել և գողություն ես արել: Իսկ ես քո քննիչն եմ, իմացի՛ր: Ես կարգը խախտելու համար տուգանել եմ պրոֆեսորի: Իսկ դու պրոֆեսոր չես»:

– Ուրեմն չե՞ս հիշում:

Ջավենը բերանը հարցական ծռեց:– Չեմ հասկանում, թե գործի հետ դա ի՛նչ կապ ունի:

– Դու շա՞տ գրքեր ես կարդացել:

– Դպրոցում ինչ կարդացել եմ՝ էդքանը: Իսկ գրքերը շատ են,– տխրեց Ջավենը,– ժամանակը քիչ է:

Լեյտենանտը հիշեց իր գրապահարանը և ասաց.– Գրքերը շատ են, ժամանակը քիչ, իսկ ով կարդում է՝ միայն կարդում է, ուրիշ գործով չի զբաղվում: Եթե

Յատուկ Պոէմ

զբաղվի՝ չի կարդա։– Նա հիշեց պրոֆեսորին, որ և վճարում էր տուգանքը, և ուղղում սխալները լեյտենանտի խոսքի մեջ:

– Հիմա խուզի ժամանակն է,– ասաց Զավենը,– ձմեռը, մինչև ծնի սկիզբը՝ մարտ, լավ է. ոչխարին խոտ տուր, ոտքերդ դեմ արա օջախին և կարդա:

«Մի պրոֆեսոր էլ սա է: Բոլորը պրոֆեսոր են դառնում, սխալ ուղղող են դառնում, իսկ իրենց սխալները չեն տեսնում, իրենք իրենց աչ–քում անսխալական են»:

– Ուրեմն չե՞ս հիշում, թե ինչ ես արտասանել ոչխարները մորթե-լուց առաջ: Ուրիշի ոչխարները մորթոտելուց առաջ: Տեսնելով իրեն քննվողի դերում և քննողին թույլ չտալով իրենից

բարձր կանգնել՝ Զավենը քմծիծաղեց.

– Ինչպե՞ս կարող է պատահել, որ ես Շեքսպիրին մոռանամ, ընկեր լեյտենանտ: Ասա, քեզ համար արտասանեմ որն ուզում ես. Համլե՞տ, Արքա Լի՞ր, Օթելլո՞...– Զավենը թաքուն գյուտից ժպտաց.– Պեպո՞...

Նրա ասելու ձևից և մանավանդ Օթելլո և ավելի՛ մանավանդ Պեպո բառից լեյտենանտը հասկացավ, որ նա դերասան է: Իսկ դերասանը պրոֆեսոր չէ: Դերասանը դերասան է: Այս դերասանը հովիվների մոտ իրեն պրոֆեսորի տեղ է անցըրել, կարծում է լեյտենանտին էլ կխաբի: Հասարակ գող է:

– Արտասանիր տեսնենք:– Լեյտենանտը ետ ընկավ աթոռին: Նա լեյտենանտ չէ՝ դեսպան է, իսկ Զավենն առնվազն կապիկ է, որ պարել գիտի և գուցե թե ծիծաղեցնի կուշտ ու հոգսաշատ դեսպանին:

– Ի՞նչ արտասանեմ:

– Որևէ բան:

– Ասեք՝ թող ձեր ճաշակով լինի, ընկեր լեյտենանտ:

Յատուկ Պոէմ

– Որևէ բան:

– Չէ, ասեք, էլի:

– Ես թողնում եմ քո ճաշակին:

– Եվրոպակա՞ն, ռուսակա՞ն, հայկակա՞ն, ինչ ուզում եք... Իհա՛րկե դուք եվրոպականին պատիվ կտայիք:

– Շատ բարի, եվրոպական:

– Եվրոպացի ումի՞ց:

– Ե՛վրոպական,– Եվրոպայի էն կողմերի վրա ձեռքը շարժեց լեյ-տենանտը:

– Ախար ումի՞ց, ընկեր լեյտենանտ:

– Մարքսից կարո՞ղ ես:

– Կարող եմ:

– Դե եթե կարող ես,– ազատ շունչ քաշեց լեյտենանտը,– եթե կա-րող ես՝ արտասանիր:

– Ախար Մարքսը բանաստեղծ չի, ընկեր լեյտենանտ:

– Դու բանաստե՞ղծ էիր ուզում: Ես բանաստեղծներին չեմ սիրում,– վճռաբար հայտարարեց լեյտենանտը,– ցնդածներ են: Ցնդածցնդած գրում են: Հրեն կենտրոնում մեկը կա, որ ժամին գնաս՝ ճաշարանում...

– Ճիշտ է, ընկեր լեյտենանտ, բայց ի՞նչ արտասանեմ:

– Գլխներից դուրս գրում են: Եվ այդքան ինչ են գրում՝ մարդ չի հասկանում: Փոխանակ հանրօգուտ աշխատանքով զբաղվելու, ցնդած-ցնդած դուրս են տալիս: Եվ կարծեմ դրա համար նրանց փող էլ են տալիս:

– Իսկ ի՞նչ արտասանեմ:

– Լավ, երևում է, որ կարդացած ես,– շարունակելով մնալ հովա-նավոր՝ ասաց լեյտենանտը:– Միայն՝ ափսոսալ կարելի է, որ այդքան գրքերը քեզ չեն խանգարել հակահասարակական արարք գործելու:

– Ախար, չասացիք, է՛, ընկեր լեյտենանտ:– Ջավենի ամբողջ էությունը, մինչև վերջին բջիջը, հոհոռում էր փակ շրթունքների ետև, և շրթունքներն էին արդեն սկսել խտղտալ:

– Կարլ Մարքսից չարտասանեցի՞ր՝ չարտասանեցիր:

– Գեղարվեստական, է՛, ընկեր լեյտենանտ:

– Օրինակ՝ ինչպե՞ս գեղարվեստական:

– Օրինակ, այնպես, «Մկների ժողովի» պես:

– Լավ, «Մկների ժողովի» պես: «Շունն ու կատուն» արտասանիր: Եթե գիտես, իհարկե:

– Իհա՛րկե «Շունն ու կատուն»... Ի հա... հա... հա... հա... «Շունն ու կատուն»... Իհա՛... ա՛րկե:

Արձանագրության թղթերը, օրվա լրագրերը թափվեցին սեղանի վրայից, օրացույցը թերթվեց, ջրամանի ջուրը պատերը լիզեց: Լուսամուտի ապակիները զնգզնգում էին մի հինգ րոպե, ասես թեթև երկրաշարժ էր: Եվ գյուղի վերևի ծայրին աքաղաղը ծուղրուղուն կիսատ՝ թռավ ցանկապատից, և ձորում, ջրաղացում, մի ականջը խուլ ջրաղացպանն ասաց.

– Ջավենը ծիծաղում է: Տեսնես ի՞նչ է եղել: Իհարկե չես իմանա ինչ է եղել. ձորո՛ւմ, ջաղացո՛ւմ, մի ականջդ խուլ, մյուսդ ծա՛նր, իհա՛րկե չես իմանա ինչ է եղել:

Յատուկ Պոէմ

Իսկ վերը գյուղամիջում, գյուղխորհրդում, լեյտենանտն իր ամբողջ կատաղությունը դեպի Արշոն, զզվանքը մայորի կասկածամտությունից, խղճահարությունն իրեն՝ որ բոլոր գրքերից միայն «Շունն ու կատուն» գիտե, հայհոյելու կիրքն աղջկա դաշնամուրի դասատուին՝ որ ունքերը քթարմատի մոտ բարձրացնում է և ոռնում

«դո՛ռե՛մի՛... դո ռե մի... ռե՛, ռե՛, ռե՛...», և ատելությունն առ այն պրոֆեսորը՝ որ տուգանքը վճարում էր փողին անտարբեր և ուղղում էր լեյտենանտի խոսքի սխալները, և քամահրանքն այս, այս, այս Զավենին՝ որ աղ է շալակում և ձևացնում թե պրոֆեսոր է, և այն պատճառով, որ առավոտից բան չէր կերել և ստիպված էր շարունակ հարցնել, թե ով արեց խորովածը, միսը գեր էր, թե նիհար, ով սարքեց շամփուրները,– կատաղությունն այս ամենից լեյտենանտը թափեց Զավենի գլխին:

– Էդ ի՞նչ է, անասո՛ւն, դու ինձ վրա ես ծիծաղո՞ւմ... Ձե՛նդ... Դու ի՛նչ ես՝ աղ շալակո՛ղ... Դու ինչացո՛ւ ես.. Չխոսե՛ս, թե չէ...

Եվ այնպիսի բաներ ու այնպես ասաց, որ կարելի էր որոշել, թե նա որ գյուղից է, հայրն ով է, մինչև ծառայության անցնելը սայլվոր է եղել

թե անասնապահ, քանի տարվա լեյտենանտ է, արտասահման հարազատներ ունի թե ոչ և այլն: Բոլոր մանրամասներով կարելի էր հարցաթերթիկը լրացնել:

Զավենը չխոսեց. նույնիսկ չկարողացավ ներողություն խնդրել: Այդ գրասերներն այդպես են. երկու բառ են կարդացել ու պարծենում են: Իսկ բանը որ հասնում է մի քիչ լուրջ խոսելուն՝ լեզուները կուլ են տալիս:

– Ինչ չես կարդացել՝ բանտում կկարդաս: Խուզը չի խանգարի:

Ժամանակի սղությունից չես գանգատվի, այնքան ժամանակ ունենա՛ս... Պրոֆեսո՛ր: Գնա՛: Շնորհակալ եղիր՝ որ հենց հիմա չեմ փակում: Գնա, գնա՛... Պրոֆեսոր: Լռե՛լ: Երեսառա՛ծ: Սանձները մի քիչ թողնես՝ երես կառնեն, կկողոպտեն: Լռե՛լ: Կկողոպտեն ու աչքերնին չեն ճպպացնի: Նայիր աչքերին՝ անմե՛ղ... Աստծո գառ է, լռե՛լ... ոչխար է, ոչխար մորթո՛ղ չէ... Գնա՛, «մի շուն

տաճիկ վիրավորեց... բռնեցի մի շան կոկորդից», գնա, գնա՛: Պրոֆեսորը քիչ է, գնա դոկտոր դարձիր... Քո՛ստ: